

voluit utriusque honori et famæ Booz consilere, cum homines ad deteriora suspicandum proniores sint, atque adeo et scandalo, quod nasci potuit, occurrere; neque enim à rebus ipsis tantummodò malis, sed etiam ab omni eo quod mali speciem præ se fert, abstinendum est.

VERS. 13. — EXPANDE, INQUIT, PALLIUM TUUM QUO OPERIRIS. Ne per pallium hic intelligas vestem è crassiore villo aut lanà contextam, quæ corpori propius applicari solet, sed extimum subligaculum, seu ventrale antependulum, quod è fino mulieres gestare solent, eoque circumcingi; illud enim aptum erat ad hordeum excipiendum, et etiamnum hujusmodi ventrali nihil non mulieres circumferre solent. Neque verò hic eadem in Hebræo vox est, quæ alibi voci, *pallium*, respondere solet, sed altera, *mipachath*, quam Septuaginta hic *περιζωα* vertunt, alii, *linterum, velum, pepulum, succinatorium muliebre*, reddunt, Chaldæus paraphrasticus, *sodara*, quod perspicuè à latinâ voce, *sudarium*, sumptum est, quemadmodum et apud Lucam et Joannem *συδῆριον*, neque aliter quam *sudarium* vertit hic latinus Chaldæicæ paraphrasis interpres. Vox illa hebræa, *mipachath*, alibi nusquam in Scripturâ habetur præterquam hoc loco, et Isaïæ 3, vers. 22, ubi Hieronymus *linteramina* vertit.

MENSUS EST SEX MODIOS HORDEI. Quomodò verò sex modios, cum illud justum onus possit videri robusti hominis? Si enim modios, ut cap. præced., v. 17, accipiamus pro satis (quod et hic sequitur Chaldæus paraphrasticus, qui ait, *schith sein*, hoc est, sex sata), erunt sex modii seu sata duo ephi, qui, ut liquet ex his quæ diximus ad finem cap. 16 Exodi, efficiunt circiter raseriam unam Atræbatensem, uti ego ipse sextario romano admensus sum; erat autem quilibet sextarius olim tritico romano, et est etiamnum nostrate optimo plenum quindecim unciarum romanarum, in quoque sato viginti quatuor sextarii, atque adeo in sex satis 144 sextarii, qui centum octoginta libras romanas duodecim unciarum itidem romanarum pendent. Esse autem id hominis robusti justum onus experientur quodtidè apud nos bajuli. Verùm hordeum minoris est ponderis quam triticum, fateor; Villalpandus tamen noster hordeum palestinum ferè ejusdem ponderis facit cum romano tritico, nempe ut viginti septem sextarii hordei palestini quoad pondus respondeant viginti quinque sextarii tritici romani; atverò triticum pa-

lestinum multò ponderosius tritico romano facit, è videlicet proportione, quæ est inter octodecim et viginti quinque, ut octodecim sextarii tritici palestini æqualis sint ponderis cum viginti quinque sextariis romani tritici; quæ unde hauserit nescio, mihi quæ ea proportio, nisi experientia sit comprobata, videtur justò iniquior. At per me licet capiamus pondus hordei romani, quod idem Villalpandus statuit eà se habere proportione ad triticum romanum, ut quinque ad quatuor; erunt igitur in 144 sextariis romanis hordei romani 144 libras romanæ, ita ut quilibet sextarius libram unam pendat; quis verò hanc sarcinam humeris vel brachiis femineis imparè non judicaverit? Cui accedit quòd nullo modo sit verisimile unius femine succinatorium muliebre potuisse tantam hordei quantitatem capere. Multò longius à veritate abeunt Tigurini interpretes, qui, *sex epha hordei*, dixerunt. Certè quidquid alicui sentiant, non videtur ullà probabilitate dici posse hic modios pro satis accipiendos, sed vel pro gomor, quæ admodum familiaris erat mensura et pars ephi decima, vel pro mensurâ aliquâ in genere. Neque id mirum, cum noster interpres variè hanc modii vocem in sua versione capiat, nunc pro ephi, nunc pro sato; quid mirum si et pro minore mensurâ, vel certè mensurâ in genere, præsertim cum apud Romanos modius (quorum propria est mensura) neque ephi neque sato æqualis sit, sed minor? Neque verò hic in Hebræo vox est, quæ satum significat, sed vel mensuram duntaxat; sic enim Pagninus ex Hebræo vertit: *Mensus est sex hordei mensuras*; vel certè neque vox illa in Hebræo est quæ significat mensuram, sed duntaxat, ut alii vertunt, *sex hordeorum*, quomodò et reddiderunt Septuaginta *ἕξ κροβά*, quanquam et in his necesse sit vel certam aliquam, vel indeterminatam mensuram intelligere. Diversitas hæc versionum nata videtur ex eo quòd una vox in Hebræo diversimodè legi possit additis diversis punctis: *sehorim* enim legunt Masoræthæ. Septuaginta, et alii ferè passim, quod hordea numero plurali significat, atque adeo, *schesch sehorim, sex hordeorum*; at Pagninus et fortè Hieronymus legerunt, *secharim*, hoc est, *mensuras*, licet ratione circumstantiarum, quòd pridiano vespere ventilatum expurgatumque esset hordeum, collegerint has mensuras fuisse hordei, ob idque et in sua versione id addiderint. Malim igitur hæc sex mensuras Ruth admensas totidem gomor interpretari, cuius-

modi et faciliè ipsa ferre et muliebrî succinatorio continere poterit.

QUE PORTANS INGRESSA EST CIVITATEM. At ex Hebræo videri possit non ipsa Ruth ingressa, sed Booz, siquidem qui mensus est, qui super eam posuit, idem videtur ingressus, cum non sit in Hebræo mutatio suppositi, imò et verbum, *vaiabò*, hoc est, *et ingressus est*, masculini sit generis, ut proinde rectè ita Hebræa videantur verti posse: *Et mensus est sex menuras, et posuit super eam, et ingressus est civitatem*. Quocirca et Chaldæus paraphrasticus, ne res maneret ambigua, addit posteriori isti membro nomen Booz: *Et ingressus est Booz in urbem*. Verùm cum sequentia: *Et venit ad socrum suam*, necessariò ad Ruth referantur, ubi et in Hebræo est verbum femininum, non videtur præcedens illud membrum commode ad alium, quam ad eandem Ruth referri posse; id enim continuata rerum series exigit, et apud Hebræos in verbis sæpè fit hæc generum enallage, ut masculinum ponatur pro feminino; unde et Pagninus hic feminino genere vertit: *Et ingressa est*.

CAPUT IV.

1. Ascendit ergo Booz ad portam, et sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præterire de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, et sede hinc, — vocans eum homine suo. Qui divertit et sedit.

2. Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hic.

3. Quibus sedentibus, locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noëmi, quæ reversa est de regione Moabitude;

4. Quod audire te volui, et tibi dicere coram cunctis sedentibus et majoribus natu de populo meo. Si vis possidere jure propinquitatis, eme et posside; sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, ut sciam quid facere debeam; nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es, et me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam.

5. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quo-

QUID EGISTI, FILIA? In Hebræo videtur esse: *Quæ es tu, filia mea?* et verò putant aliqui socrum, quia necdum satis diluxerat, eam non agnovisse, ob idque interrogasse quanam esset; at verisimilius est eam esse sensum quem expressit Hieronymus, et vertendum esse ex Hebræo: *Quid tu, filia mea?* quemadmodum et Septuag. reddiderunt in codice Basilensi et Regio, ut in Hebræo *מי אתך* sit positum pro *מי אתך*, hoc est, *quæ*, pro *quid*. Accedit quòd ista compellatio, *filia mea*, satis indicet socrum illam agnovisse.

DONEC VIDEAMUS, QUEM RES EXITUM HABEAT. In Hebræo est: *Donec cognoscas quomodo cadet verbum*. Ubi manifestum est verbum poni pro re et negotio, de quo fuerat sermo, quemadmodum Hieronymus expressit. At Septuaginta in Romano et Regio codice hic interponunt negationem: *ἕως οὗ ἐπιγνώσκῃς τίς τις ἂν πέσῃ*, quoad tu cognoscas quomodo non cadet verbum, quasi cadere verbum hic sit cassum, inutile reddi, seu eventus suo frustrari; at rectius omnino et commodius negatio illa abest, uti et abest à codice Basilensi.

CHAPITRE IV.

1. Booz alla donc à la porte de la ville, où se rendaient les jugements, et s'y assit; et, voyant passer ce parent de Ruth dont il a été parlé auparavant; il lui dit en l'appelant par son nom: Venez un peu, et asseyez-vous ici. Ce parent vint à lui, et s'assit.

2. Alors Booz, prenant à part dix hommes des anciens de la ville, leur dit: Asseyez-vous ici.

3. Après qu'ils furent assis, il parla à son parent de cette sorte: Noëmi, qui est revenue du pays de Moab, doit vendre une partie du champ d'Elimelech, notre parent.

4. J'ai désiré que vous sussiez cela, et j'ai voulu vous le dire devant tous ceux des anciens de mon peuple qui sont ici. Si vous voulez l'acquiescer par le droit de parenté, achetez-le, et qu'il soit à vous; si vous n'y avez pas d'inclination, déclarez-le moi, afin que je sache ce que j'ai à faire, car il n'y a point d'autre parent plus proche que vous, qui êtes le premier, et que moi, qui suis le second. Il lui répondit: J'achèterai le champ.

5. Booz ajouta: Quand vous aurez acheté le champ de Noëmi, il faudra aussi que vous épou-

que Moabitidem, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere ut suscites nomen propinqui tui in hæreditate suâ.

6. Qui respondit : Cedo juri propinquitatis, neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. Tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor.

7. Hic autem erat mos antiquitus in Israël inter propinquos ut si quando alter alteri suo juri cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calcamentum suum et dabat proximo suo : hoc erat testimonium cessionis in Israël.

8. Dixit ergo propinquo suo Booz : Tolle calcamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo.

9. At ille majoribus natu et universo populo : Testes vos, inquit, estis hodiè quòd possederim omnia quæ fuerunt Elymelech et Chelion et Mahalon, tradente Noemi.

10. Et Ruth Moabitidem, uxorem Mahalon, in conjugium sumpserim, ut suscitem nomen defuncti in hæreditate suâ, ne vocabulum ejus de familiâ suâ ac fratribus et populo deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes estis.

11. Respondit omnis populus qui erat in portâ et majores natu : Nos testes sumus. Faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel et Liam, quæ ædificaverunt domum Israël, ut sit exemplum virtutis in Ephratha, et habeat celebre nomen in Bethlehém ;

12. Fiatque domus tua sicut domus Phares, quem Thamar peperit Judo, de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puellâ.

13. Tulit itaque Booz Ruth, et accepit uxorem, ingressusque est ad eam ; et dedit illi Dominus ut conciperet et pareret filium.

14. Dixeruntque mulieres ad Noemi :

siez Ruth, Moabite, qui a été la femme du défunt, afin que vous fassiez revivre le nom de votre parent dans son héritage.

6. Il lui répondit : Je vous cède mon droit de parenté, car je ne dois pas éteindre moi-même la postérité de ma famille. Usez vous-même de mon privilège, dont je déclare que je me désiste volontiers.

7. Or, c'était une ancienne coutume dans Israël entre les parents, que, s'il arrivait que l'un cédât son droit à l'autre, afin que la cession fût valide, celui qui se démettait de son droit ôtait son soulier, et le donnait à son parent ; c'était là la forme et le témoignage de cette cession en Israël.

8. Booz dit donc à son parent : Otez votre soulier. Et lui l'ayant aussitôt ôté de son pied,

9. Booz dit devant les anciens et devant tout le peuple : Vous êtes témoins aujourd'hui que j'acquies tout ce qui a appartenu à Elymelech, à Chelion et à Mahalon, l'ayant acheté de Noëmi ;

10. Et que je prends pour épouse Ruth, Moabite, femme de Mahalon, afin que je fasse revivre le nom du défunt dans son héritage, et que son nom ne s'éteigne pas dans sa famille parmi ses frères et parmi son peuple. Je vous en prends, dis-je, à témoins.

11. Tout le monde qui était à la porte et les anciens répondirent : Nous en sommes témoins. Que le Seigneur rende cette femme qui entre dans votre maison, comme Rachel et Lia, qui ont abandonné leur pays, et qui, en donnant des enfants à Jacob, ont établi la maison d'Israël, afin qu'elle soit, comme elles, un exemple de vertu dans Ephratha, et que son nom soit célèbre dans Bethléhem.

12. Que votre maison devienne comme la maison de Phares, que Thamar enfanta à Juda, par la postérité que le Seigneur vous donnera de cette jeune femme.

13. Booz prit donc Ruth, et l'épousa. Et, après qu'elle fut mariée, le Seigneur lui fit la grâce de concevoir et d'enfanter un fils.

14. Sur quoi les femmes dirent à Noëmi :

Benedictus Dominus, qui non est passus ut deficeret successor familiæ tuæ, et vocaretur nomen ejus in Israël,

15. Et habes qui consoletur animam tuam, et enutriet senectutem ; de nuru enim tuâ, natus est, quæ te diligit, et multò tibi melior est quàm si septem haberes filios.

16. Susceptumque Noemi puerum posuit in sinu suo, et nutricis ac genulæ fungebatur officio.

17. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, et dicentes : Natus est filius Noemi, vocaverunt nomen ejus Obed. Hic est pater Isai, patris David.

18. Hæc sunt generationes Phares : Phares genuit Esron,

19. Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab,

20. Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon,

21. Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed,

22. Obed genuit Isai, Isai genuit David.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.—ASCENDIT BOOZ AD PORTAM. Nempe ubi forenses cause, judicia, contractus coram omnibus tum ingredientibus, tum vel maxime coram senioribus et judicibus celebrabantur, ut coram illis propinquum illum cum quo illi negotium futurum erat, conveniret. Debebant autem hujusmodi contractus et juris cessiones in eo loco publico judicumque tribunali fieri, ut omnia hæc authentica, rata firmaque essent, quemadmodum apud varias gentes variæ ad publicam contractuum firmitatem solemnitates adhiberi solent, cujusmodi sunt vel notariorum publicorum, vel judicum presentia, instrumenti confecti ab iisdem adjuncta subscriptio, et sigilli impressio, etc. Idem mos et apud Chananæos Abrahami tempore contractus in portâ ineundi viguit ; speluncam enim et agrum empturus Abraham in usum domesticæ sepulchri id fecit cunctis audientibus, qui ingrediebantur portam civitatis, Gen. 23, v. 10, 11, 12, 15, 16, 18. Etenim totum hoc negotium inter uxorem defuncti et propinquum ad suscitandum semen defuncti, si is renueret, debuisset in portâ coram judicibus

Bèni soit le Seigneur, qui n'a point permis que votre famille fût sans successeur, et qui a voulu que son nom se conservât dans Israël ;

15. Afin que vous ayez une personne qui soit la consolation de votre âme et le soutien de votre vieillesse ; car il vous est né un enfant de votre belle-fille, qui vous aime, et qui vous vaut beaucoup mieux que si vous aviez sept fils.

16. Noëmi ayant pris l'enfant, le mit dans son sein, et elle le portait, et lui tenait lieu de nourrice.

17. Les femmes ses voisines s'en réjouissaient avec elle, en disant : Il est né un fils à Noëmi. Et elles appelèrent l'enfant Obed. C'est lui qui fut père, ou chef de la tige dont descendit Isai, père de David.

18. Voici la suite de la postérité de la famille de Phares : Phares fut père d'Esron,

19. Esron d'Aram, Aram d'Aminadab ;

20. Aminadab de Nahasson, Nahasson de Salmon,

21. Salmon de Booz, Booz d'Obed ;

22. Obed fut aïeul d'Isai, et Isai fut père de David.

transigere disertè præcipitur Deuter. 25, v. 7.

Quæret fortassè aliquis, an hæc judicia, cause forenses, contractus in omnibus portis agitentur ? Videri id alicui possèt à loco illo Deuter. 16, v. 18 : *Judices et magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut judicent populum justo judicio, nec in alteram partem declinent.* Verùm certum est non omnes enjusque urbis portas huic rei deputatas fuisse, sed in quæque unicam tantummodò ; quorsum enim tot tribunalia et judicum subsellia ? pareret sanè ea res confusionem, si in diversis portis diversi sederent judices ; idem autem nomini uno in loco esse possunt. Adde quòd ubicumque de hisce judicis sermo est, semper porta singulari numero nominetur. Item quòd Deuter. 21, v. 19, porta judicii dicitur ad distinctionem videlicet reliquarum portarum, quemadmodum et hoc loco à Chaldeo paraphraste porta hæc, *porta domus judicii*, appellatur. Benè quæ Jerosolymæ, in qua variæ erant portæ, quibus sua, eaque ad distinctionem singulis erant nomina, porta vallis, porta stercoris,

porta fontis, porta gregis, porta piscium, porta eorum, etc., ita et una fuit, quae peculiari nomine dicta fuit porta judicialis, 2 Esdræ 5, v. 50, quomodò eam locum multi intelligunt, esto fortè verius sit eam portam non fuisse unam de portis civitatis, sed intra urbem juxta Ophel, seu habitationem Nathanaeorum, uti in Onomastico diximus, ubi de portâ judiciali. Locus verò ille Deuter. 16 allatus ita intelligi debet, ut per portas synecdochicè, urbes intelligantur, licet et hoc insinuetur in portis exercenda esse judicia, et in quâlibet urbe unam judiciorum portam esse debere.

Et sedit ibi. Non ut iudex (neque enim in causâ propriâ iudex quis sedet), sed primò propinquus, qui necdùm advenerat, quemque verisimile est fuisse ad eam rem evocatum, præstolaturus; deinde paulò post hoc eodem vers. cum propinquo suo rem, quam præ manibus habebat, confecturus, uti solet, qui de rebus seriis agunt: et fortè verisimile est nonnisi sessitantes hujusmodi coram iudicibus transigi solere negotia. Evocatum propinquum illum a Booz et Ruth, senatumque eo annite coactum disertè habet Josephus, mihi que per se videtur verisimile, nisi quis malit eum Serapio Booz scivisse eum ad messorum vel operas suas illâ portâ egressurum.

VOCANS EUM NOMINE SVO. Id in Hebræo non habetur, sed ejus loco *peloni almoni*, quod vel nihil significat, vel certè non id quod interpretatus est Hieronymus; sapientissimè tamen ipse totam sententiam rei veritati et latinis auribus attemperavit; quid enim sit, *peloni almoni*, explicat ipse Hieronymus in Matth. 26, ad illa verba v. 18: *Itē in civitatem ad quemdam*; ita enim ille: *Morem veteris Testamenti nova Scriptura conservat. Frequenter legitur: Dixit ille illi, et in loco illo et illo, quod hebraicè dicitur, peloni almoni, et tamen personarum, locorumque non ponitur nomen.* Vatablus ita rem hanc explicat: *Hebraicè, inquit, peloni almoni voces, quæ nihil significant apud Hebræos, tantùm vice alicujus proprii nominis ponuntur, quod tacetur, quasi dicas corrupto sermone: Tu talis, sede.* Itaque verba illa non sunt Booz, sed sunt posita loco nominis proprii, quod quidem nomen expressit Booz, quemadmodùm suâ versione indicat Hieronymus; neque verò vel ignorare potuit Booz quo nomine propinquus ille vocaretur, vel tam incivilis fuit et rusticus, ut eùm nomen sciret, dixerit inur-

banè: *Tu talis, tu quidam.* Posita autem sunt ista loco nominis proprii, quod expressit Booz, à scriptore agiographo, qui dùm rem narrat, non putavit nomen illud propinquo exprimentum, sed ejus loco voces illas apponere, quæ inter scribendum vel narrandum solerent apponi loco nominis proprii. Similia et nos usurpamus; nam subinde inter narrandum eùm vel ignoramus nomen proprium, vel iudicamus non exprimentum, sive quòd nihil intersit scire, sive quòd justæ causæ sint cur sileatur, solemus gallicè dicere: *Il rencontre un tel, il dit à un tel, un quidam, un certain quidam, un je ne sais qui le vint accoster, etc.* Latini etiã dicunt, *quidam, nescio quis*, et Græci simili formâ, *ὅτις δὲνα*. Jurisperiti loco nominum propriorum statuunt *Titium, Sempronium*. Inter scribendum nos litteram, N., nominis loco substituerè solemus. Ita igitur hoc loco ab agiographo scriptore factum, sive id ex nominis ignoratione factum sit (id enim asserere nihil incommodi), sive quòd nihil interesset scire, sive quòd justas haberet Spiritus sanctus, atque adeò et scriptor causas reticendi. Habet autem ista vocum substitutio in Scripturâ locum non tantùm eùm de hominis proprio nomine reticendo agit, sed etiam eùm de loco sermo est, quem scriptor nominare noluit, etsi alter, ejus sermo refertur, nomina ipsa locorum expresserit; exemplum est 1 Reg. 21, v. 2: *Nam et pueris condici in illam et illum locum*, ubi pro, *illum et illum*, in Hebræo est, *peloni almoni*; quanquã ibi non tantùm scriptor potuerit verba illa substituere, sed et ipse David pontifici, quæ aliis dixerat, referens. Exemplum aliud est 4 Reg. 6, v. 8: *In loco illo et illo ponamus insidias*, ubi non est dubium regem Syriæ certa loca ex nomine vel aliter, ut manu vel digito notando, designasse, sed scriptor voces illas nihil certum significantes nominum loco sufficit. Daniel cap. 3, v. 13, visus est utramque vocem in unum contractam et decurtatam, *palmoni*, simili occasione usurpasse, ubi Hieronymus dixit: *Alteri nescio cui.* Estque ea etiam multorum opinio, et Hieronymus subindicat supra, Mattheum cap. 26, v. 18, has eadem voces in hebraico suo Evangelio usurpasse, pro quo græcus interpres dixit, *τῆς τῶν δεινῶν*, et Latinus, *ad quemdam*, eùm tamen Christus vel ex nomine hominem illum hospitem suum designasset, vel eum certis notis descripsisset, quemadmodùm et Lucas cap. 22, expressit: *Occurret vobis homo quidam amphoram aque portans.* Sinne autem

voce istæ hebrææ significativæ non satis inter auctores convenit; sunt qui negent, sunt qui affirmant, et has voces à certis radicibus deducant, nimirum priorem à *pala*, quod significat, *absconditum esse*, posteriorem verò ab *alam*, quod significat, *obmutescere*, quasi significetur nomen illud abscondi et sileri, sive quoad illud Scripturam quasi mutam esse. Et verò ad prioris vocis etymologiam videntur Septuaginta hic alludere, qui dixerunt *ἀπόφα*, *abscondite*, qui fortè et ad alteram vocem alluserunt non voce aliquâ, sed reipsâ omninò silendo et obmutescendo, sive eam non interpretando; aliis in locis idem Septuaginta ferè hebræas illas voces, *peloni almoni*, suæ versione inseruerunt. Alludit et ad etymon hoc Chaldaeus paraphrastes 1 Reg. 21, v. 2: *Laathar casi velamin, hoc est, ad locum absconditum et latentem.*

VERS. 5.—PARTEM AGRI FRATRIS NOSTRI ELIMELECH VENDET NOEMI. Frater hic dicitur Scripturæ more quilibet sanguine propinquus. Pro, *vendet*, legunt, *vendit*, vel, *vendidit*, Lyranus et Abulensis; sed et in Hebræo habetur in præterito; quocirca et Abulensis vult jam ante à Noemi factam hanc venditionem. Verùm is nimis perspicuè ex sequentibus refellitur; neque enim jus emptionis competeat nisi ei qui erat defuncto sanguine maximè propinquus, vel si is jure suo cederet, alteri qui post eum sanguine proximus, et ita deinceps ordine, ut possessiones in familiis et tribus semper permanerent; quocirca si qua fuisset facta ante venditio, eaque nec propinquo illi, nec Booz facta erat, inutilis et cassa erat, utpote contra jus fasque facta. Accedit quòd Booz propinquo illi jus emendi et possidendi asserit v. seq., quod frustra fieret si jam venditio facta esset, quæ firma esset. Rursùm propinquus ille proposito sibi agro venali asserit se empturum eodem v. seq., at Booz subjicit, si emerit, ducendum illi secundùm legem Ruth Moabitidum, quæ omnia vera esse non possunt, si jam ante facta venditio, et non eo ipso tempore venalis ager prostaret. Denique nisi ita res esset, inutilis fuisset Booz illa juris cessio; non enim illi cessit jus ducendi uxorem defuncti, id enim non jus, sed onus et obligatio fuit, quam propinquus alter suscipere noluit, sed jus ad hæreditatem cessit, quo carere maluit, quàm eo uti cum illo onere ducendæ uxoris defuncti. Quocirca Hebræum illud, *vendidit*, explicandum est ut idem sit quòd, vendere deerit, juxta canonem 53, à nobis

post Scripturæ præloquia traditum, ubi dictum verba realia nonnunquã poni pro mentalibus, vel *vendidit*, idem est quòd, venum exposuit. Porrò sola Noemi hic quasi agri venditrix nominatur, quia licet Ruth etiã jus ad venditionem hanc haberet, tamen sive quòd Booz nollet tam citò ingerere mentionem Ruth, ne de conjugio alter, quòd proponendum erat, odoraretur, sive quòd Ruth totum negotium socru prudentiæ permitteret, ei potius venditio hæc adscribitur, infra tamen, v. 5, in Hebræo, Chaldæo et Septuag., Noemi venditrici etiã Ruth adscriptur hoc modo: *In die quâ acquiseris agrum de manu Noemi, et à Ruth Moabitide.*

Verùm quia nonnulli, inprimisque Abulensis totum hoc venditionis Noemi negotium valde intricant, explicandum hic breviter quid juris Noemi et Ruth in hunc agrum habuerint, et an illud vendere poterint. Nollum jus habuisse videri possint, eùm agri et possessiones semper in tribus et familiis permanere deberent, ob idque mortuo quopiam sine liberis totum jus ad sanguine proximum rediret; quocirca totum hujus possessionis jus, Elimelech videlicet et filiorum, non videtur alterius fuisse, quàm propinquo illius qui hic à Booz convenitur; quocirca et à Josepho Flavio sic Booz loquens inducitur: *Abimelech (mensis) ita scriptum pro Elimelech) et filiorum ejus sortem possides.* Quomodò verò si jam possidebat venale illi proponitur? non enim res quas jam possidet, quis emere solet, sed possessas ab aliis. Dico tamen quemadmodùm poterat quis olim venditione alienare possessiones suas extra tribum et familiam, sed ad certum tempus tantùm, nimirum usque ad jubileum, ut habetur Levit. 25, quæ venditio non erat propriè alienatio proprietatis dominii, sed duntaxat venditio usufructus (planè enim usufructus nostro respondet jus illud quod habebat quis per venditionem illam, quæ fiebat extra familiam in lege veteri), pari modo defuncto quopiam sine liberis videtur uxor defuncti remansisse eum usufructu possessionum mariti usque ad mortem, nisi tamen, ut existimo, ipsa denud extra familiam nuberet; sin autem vel coelestem permanere vellet, vel à mariti propinquo ad conjugium non admitteretur, poterat ipsa suo jure agrum usufructus titulo ad mortem usque possidere, proprietate remanente apud eum qui sanguine proximus defuncto esset, quæ possessio pleno deinde jure ad eum devolvebatur mortuâ eadem uxore

defuncti. Et hæc est ratio cur Booz apud Josephum dicat propinquum illum sortem Elimelech possidere, jure videlicet dominii et proprietatis, sed usufructu viduis relicto. Poterat verò vidua defuncti jus illud sum ususfructus, quod habebat usque ad mortem, si volebat, vendere, cujus æstimatio, quantum existimo, fiebat juxta annos vitæ quos poterat vidua supervivere, vitæ diuturnioris spe, et mortis periculo utrinque, ut fit in similibus, attento; verùm ea venditio non poterat alteri fieri, quam isti sanguine proximo, ut usufructus cum proprietate consolidaretur; si tamen ipse emere nollet, vel quia ipse pretio careret, vel ob aliam causam, poterat vendi alteri, seu qui in secundo gradu erat proximus, vel si is nollet, qui in tertio, et ita deinceps, sicut aliàs fiebat in possessionum venditione, ut habetur Levit. 25; imò si nullus è propinquis emere vellet, poterat extraneo à familiâ vendi, sed nimirum eodem jure, quo uxor defuncti possidebat, ut ipsa defuncta periret emptori usufructus (is enim emendo sicuti spem fructus, illa periculum in se suscipiebat), et ad primum illum, cui proprietatis competeat, usufructus rediret. Quoniam tamen ei, ad quem proprietatis redierat, passim optandum erat, ut vidua jus sui usufructus venderet, illudque ipse sue proprietati adjungeret, idcirco rarum erat ut is usufructu illo venali proposito jure suo cederet, vel alteri illud emendum permetteret; quin, etsi permisisset, poterat quolibet tempore ab ipso redimi. Quocirca et ille sanguine proximus, quem hic Booz convenit, intellecto agrum illum, seu usufructum, quem in agrum illum viduæ habebat, proponi venalem, nihil cunctatus est, empturumque se asseruit, donec injecta est decendæ uxoris defuncti mentio; at ubi hujus rei facta est mentio, à consilio suo resiliit, et jus suum omne Booz non tantum usufructus emendi, sed etiam proprietatis, quam in agrum illum habebat, cessit.

Ubi nota, obligatum fuisse proximum illum lege Ruth uxorem ducere, sic tamen ut ante non obligaretur quoadusque ab ipsa defuncta viduâ rogaretur; quin etiam ea obligatio non erat tanta, ut si eam nollet, rejicere non posset; si enim uxorem quis propriam ea causâ repudiare poterat, quanto magis non admittere aliam, præsertim si justæ causæ suppeterent? quid enim si is jam plures uxores habebat, ut uxorum et liberorum multitudo illi gravis et onerosa esset, si uxor illa defuncti male morata esset, si deformis, si ætate provector

quam ut sperari possent liberi, si alie causæ suppeterent, an debuit isti proximo etiam invitio tam gravis imponi obligatio? Poteat igitur eam rejicere, quemadmodum etiam indicatur Deuter. 25, duabus tamen conditionibus, nimirum ut id citra infamiam aliquam non fieret, quemadmodum ibidem indicatur; et si alius sanguine propinquus reperiretur qui viduam relictam ducere vellet, ei jus proprietatis in agrum cederet, siquidem primus filius qui ex eo conjugio nascebatur, debebat enseri legalis filius defuncti, ob idque pari jure, quo filius naturalis, totam illam hereditatem auferrebat. Quia igitur obligatio illa ducendæ uxoris defuncti gravis censebatur, et gravis visa est isti sanguine proximo, maluit ipse totum jus, quod in possessionem illam habebat, Booz cedere, qui se velle ducere Ruth præ se ferebat, quam illam ducere retentâ proprietate, emptoque usufructu. Ex quibus colligas etsi nonnulla commoda essent ducenti viduam relictam ex hæreditate, quæ ipsam sequebatur, non pauca tamen etiam fuisse incommoda, quæ multos ab ejusmodi conjugio avertent, ita ut in perpetuum omni illius hæreditatis spe privari mallet. Porro pretium usufructus venditi vel viduæ in suos usus convertentis, si mariti proximo non nubebant, vel quasi in dotem et subsidium futuro conjugio afferbant, si propinquo nubebant.

QUÆ REVERSA EST DE REGIONE MOABITIDE. Petes: Quid agro isti factum eo tempore, quo in regione exterâ moralantur? — Respondeo potuisse agrum illum elocari, quamquam Hebræi et Scriptura omnes hujusmodi elocationes et emptiones usufructus venditiones vocent; satis etiam credibile est incultum hunc agrum relictum, quandoquidem summa esset terræ sterilitas; neque enim faciliè reperias, qui in ejusmodi terræ sterilitate agros nisi exiguo pretio elocatos velint, cum fructuum spes sit exigua. Potuit tamen illius agri cultura alicui è propinquis committi cæ lege, ut in reditu æstimationem alicujus partis fructuum, v. g., quartæ partis redderet.

VERS. 4. — QUOD AUDIRE TE VOLEI ET TIBI DICERE. Obscurius id effertur in Hebræo: *Et ego dixi: Revelabo aurem tuam dicendo.* Sensus tamen pulchrè expressit interpretis noster; revelare enim aurem Hebræis aliud nihil est, quam admonere. Itaque: *Ego dixi: Revelabo aurem tuam,* hoc est, statui in animo meo te admonere et certiorum facere. Simili formulâ Latini dicunt, *aurem cellere.* Ita Virgilius:

..... *Cynthius aurem Vellit et admonuit.*

Viduo plura in Adagiis. Solebant enim et etiamnum moris est ei, quem memorem reddere vellent, prehensam auriculam vellere; cujus rei ratio est, quòd auris consecrata sit memoriæ. Refert Pierius in Hieroglyphicis inter agalmata Ferd. secundi Neapol. regis, nummum fuisse, in quo auris manu prehendebatur, cum hæc ab alterâ parte inscriptione: ΜΝΗΣΘΗΤΙ. Idem refert à se visam gemmam, in quâ auris incisa erat, cujus extremitatem expassa manus pollice atque indice tantum leviter prehendebat litteris, quæ rei facerent interpretationem, adsculptis: ΜΝΗΜΟΝΕΥΣΟΝ; à fratre item conspectam planè similem alteram, cujus erat inscriptio: ΜΝΗΜΟΝΕΥΕ. Plinius lib. 11, cap. 45, ait: «Est in aure imâ memoriæ locus, quem tangentes antestantur.» Romanis enim in more fuit ut cum quis adversarium vadaret, ne is vadimonium sibi factum subterfugere, vel negare posset, testes adhibere, eosque, si quidem ipsi permitterent, prehensâ auriculâ memores reddere, et hoc verbo uno dicebatur antestari.

NULLUS ENIM EST PROPINQUUS EXCEPTO TE, QUI PRIOR ES, ET ME QUI SECUNDUS SEM. Hoc ita intelligo, non quasi alicui nulli fuerint cognati, quibus id jus competeret, si nec prior ille, nec Booz redimere voluisset, id enim per se parum est credibile, sed quòd nullus esset qui ipsos in hæc re præiret, sive quòd nullus esset quibus id jus competeret, nisi his suo jure cedentibus. Et hæc ratione dici potuisset etiam nullum fuisse, cui id juris esset, præter illum sanguine proximum, quem Booz conveniebat, quia neque Boozo jus erat nisi alter jure suo cederet. Etenim hoc ipsum habetur in Hebræo, in quo etiam Booz per negationem perspicuè excluditur; sic enim ibi sententia effertur: *Non est præter te ad redimendum* (hoc est, cui redimendi jus competat) *et ego post te.* Porro ad quem consanguinitatis gradum sese porrigeret id jus redimendi aliis deficientibus non constat; nihil enim in hæc re definitè Scriptura præcipit. Mihi non improbabile ad omnes eos porrigi, qui de eadem familiâ dicebantur, ut videlicet, qui inter eos esset proximus, solus ante omnes jus haberet redimendi: certum enim est hereditates debuisse in familiis permanere; itaque in quocumque gradu esset, qui erat defuncto proximus, jus habebat ad hereditatem; ergo illi soli etiam competeat jus redimendi. An autem parè modo ad omnes

illos se extendere obligatio illa ducendi viduam à defuncto relictam, res mihi videtur obscuri; videtur enim obligatio illa potius intra certos gradus adstringenda fuisse, ne tam latè vagaretur, siquidem et ii quibus ea imponitur obligatio Deuter. 25, fratres appellantur; fratrum autem nomen verisimile est intra paucos consanguinitatis gradus constituisse. Adde verò etsi credi possit etiam eum, qui proximus esset, quocumque gradu eam obligationem habuisse, præter eum tamen neminem videri alium è propinquis lege divinâ ad id obligatum fuisse, sed tantummodò ex charitate; neque infamiam illam, de quâ Deuter. 25, vers. 9, 10, ad alium pertinuisse, quam ad eum qui proximus erat: quoniam enim propinquis supererat, poterat ad eum uxor defuncti remitti. Quocirca satis verisimile est Boozum altero illo renuente Ruth accipere, non fuisse obligatum lege à Deo latâ eam uxorem accipere, quamquam ad id ipse juramenti religione, quod cap. præced. vers. 15, fecerat, obligaretur. Contra verò etiam existimo citra infamiam et legis divinæ violationem potuisse illum sanguine proximum non admittere defuncti uxorem, si modò alius è propinquis esset, qui sese ad eam suscipiendam offerret, relicta tamen ei defuncti hereditate.

DE MANU MELIERS. Disertè hæc Noemi in Hebræo exprimitur. Huic ibidem, ut supra monui, Ruth venditur adjungitur hoc modo: *De manu Noemi, et à Ruth Moabitide;* post que sequitur: *Uxorem defuncti possidebis.* Sed Hieronymus paulò aliter expressit, ut non appareat Ruth Moabitidè etiam venditionem adscribi.

UT SUSCITES NOMEN PROPINQUI TUI IN HEREDITATE SUA, hoc est, ut semen suscites, seu filium, qui nominetur filius Mahalon, ejusque hereditatem legalis filii titulo possideat. Itaque ista in idem recidunt, suscitare semen defuncti, et suscitare nomen defuncti, siquidem dum defuncto filius et heres suscitabatur, simul et nomen suscitabatur; cum enim is diceretur filius et heres defuncti, v. g., Obed Mahalonis, fiebat ut dum posteritas legali æstimatione ab interitu vindicaretur, etiam nomen patris legalis in ipso perpetuaretur.

VERS. 6. — NEQUE ENIM POSTERITATEM FAMILIÆ MEÆ DELEBE DEBO. In Hebræo et Septuaginta habetur: *Non potero redimere mihi, ne forte corrumpam hereditatem meam.* At quoniam ipse Ruth uxorem admittendo familie suæ posteritatem delere, vel corrumpere hereditatem dicendus esset? res enim non omnino

liquida. — Respondeo idcirco id à proximo illo dictum, quod primogenitus qui ei nasceretur, non esset habendus ipsius filius, sed patris legalis. Addo si et primogenitus ille moreretur, verisimiliter deuisse aliud semen defuncto suscitare; potuit autem fieri, ut præter primogenitum, vel alterum ejus loco suffectum, alius nullus filius nasceretur, vel certè solè filie. Neque obstat quòd si alius nullus filius nasceretur, idem ille utriusque tam naturalis, quam legalis parentis filius censeretur, et utriusque hæreditatem auferret, uti diximus Deuter. 25, quia hoc erat quodammodò dimidiatum habere filium, maximè cum inter hos potiora parentis legalis fuissent jura. Sin autem post primogenitum solas filias susceperet, cisi per illas propagare familiam et hæreditatem posset, solent tamen parentes præoptare per liberos masculos suam familiam et nomen propagare. Cui accedit quòd cum per filias familia propagaretur, vel solus primogenitus avum referebat, vel certè aliqui duntaxat è filiis, ut indicavimus Num. 27, v. 3, nam etiam patri sui hæredes erant reliquendi; quocirca minus securè et plenè cautum videbatur posteritati et hæreditati patris naturalis; quamquam hæc omnia non tanti momenti erant, ut debuerit lex divina negligi, et non potius divinæ providentiæ totum committi; quare nisi alius ad id charitatis officium præstandum se offerret, nec citra peccatum, nec citra infamiam fuisset viduam rogantem abjicere, nisi aliunde justa ratio id suaderet, etsi peccatum illud non videatur fuisse mortiferum, ut ex penâ adjunctâ legi videtur posse colligi.

Ex his autem videtur colligi posse propinquum illum adhuc liberis caruisse; aliàs enim si ex aliâ uxore liberis habuisset, non habuisset locum hæc excusatio; contra verò credi potest vel Boozum alios jam suscepisse liberos, præsertim cum, ut supra dictum est, senior esset, etsi de his sit summum silentium, vel certè magis pium et elementem præ altero erga mortuum, et viduam relictam fuisse. Qui hunc Boozum Abesan esse volunt, necesse habent ei multos adscribere liberos, cum liber Judicum, cap. 12, v. 9, Abesan triginta filios et totidem filias attribuit; verùm hæc sententia, cap. 1, v. 1, à nobis exsibilata est, utipote è Rabbino impuris lacunis lausta.

VERS. 7. — HIC AUTEM ERAT NOS ANTIQUITUS IN ISRAEL INTER PROPINQUOS, UT SI QUANDO ALIERI SUO JURI CREDEBAT, UT ESSET FIRMA CONCESSIO, SOLVEBAT HOMO CALCEAMENTUM SUUM, ET TABAT PRO-

ximo suo. Cum Scriptura dicit hic eum morem fuisse antiquitus, seu, ut in Hebræo est et Septuaginta, ante, nihil est necesse intelligere eo tempore quo Samuel ista scripsit cum morem usurpari desisset, id enim non necessariò ista locutio involvit, etsi cum nihil lege divinâ cautum esset, sed tantum consuetudine receptum, facillè potuerit etiam ea consuetudo alterâ consuetudine abrogari.

Nota verò non rectè Josephum hanc exalceationem videri cum illâ quæ habetur Deuter. 25 confundere; dicit enim Rutham hic propinquo illi calceamentum solvisse, et in faciem impigisse; quæ omnia conveniunt isti exalceationi, quæ ad ignominiam fiebat; hæc verò nihil ignominie vel dedecoris habuisse ostendi potest. Accedit quòd ista exalceatio legis præscripto fiebat, hæc verò tantummodò mos consuetudine introductus dicitur. Ibi mulier calceamentum detrahit, hic homo sibi ipsi. Ibi adjugetur à muliere conspuatio, et certâ verborum formulâ exprobratio addebatur, hic nihil simile vel per umbram cernere licet, maximè cum nec de præsentâ Ruth in hoc totum negotio quidquam indicetur, imò potius contrarium videatur Scripturæ textui conformis.

Denique sine differetia utraque exalceatio: ista enim in penam legis neglectæ fit et dedecus inurendum, hæc ad contractus vel juris cessiones firmandas. Eiverò non tantum hæc exalceatio locum habuit in hæc causâ, in quâ agebatur de suscitando semine defuncti, et viduâ relicta ducendâ, sed quotiescumque alter alteri jus suum cedebat, ut versio Vulgata loquitur. Quod Hebræa distinctius exprimit: *Super redemptione, et super permutatione ad confirmandum omne verbum*, hoc est, negotium omne et pactum. Eadem habes apud Septuaginta. Quòd si in aliis contractibus, negotiis, permutationibus nemo dicat, nisi sese ridendum velit propinare, mulieris exalceationem, conspuacionem, exprobrationem intercessisse, certè nec in hæc juris cessione intervenire debuit. Itaque ignominiosa ista exalceatio tantummodò locum habuit cum vidua per seipsam propinqui conjugium postulabat, et nemo alius è propinquis sese paratum ostendebat viduam ducere, qui propinquo alter jus suum cederet, et per quem obligatio illâ se liberaret. Non intellexit igitur Josephus morem suo tempore, uti credi potest, antiquatum, cum eoque hallucinantur quotquot istas exalceationes non distinguunt.

Nota verò sicuti apud jurisconsultos posses-

sio dicitur quasi pedum positio, quòd multarum rerum possessio adeatur pedum positione et calcatione, ita videri hæc calcei porrectionem fuisse symbolicam, et significationem plenam, videlicet per eam alteri proprietatem et jus audeant possessionis cedi, et potestatem fieri agrum vel quid aliud, cujus adibatur possessio, calcandi. Quam ad rem facit quòd ubique per calcationem et calceamenti porrectionem significatur subjectio. Psal. 109: *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*. Psal. 90: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem*. Lucæ 10, v. 19: *Dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit*. Deuter. 33, v. ult.: *Negabunt te inimici tui, et tu eorum colla calcabis*. Psal. 59, v. 10, et psal. 107, v. 40: *In Idumæam extendam calceamentum meum, hoc est subjugabo, mihi subjeciam*.

Nota secundò, Quinquarborum in Notis in Ruth pro calceamento chirothecam substituere, idque voce hebræâ *nahal* significari mordicus tuetur, propterea quòd Chaldæus paraphrastes *nartek* illud cessionis instrumentum appellaverit, quæ voce vult chirothecam significari. Verùm quid apud Hebræos *nahal* sit, clarus est quàm quid apud Chaldæos *nartek*, ut proinde ridiculus censi debeat qui vocem, cujus significatio nota est, velit per ignotam declarare, et significationem aliò avertere. Quid enim sit *nartek* non conveniunt inter se Rabbini; alii enim chirothecam, alii vaginam esse volunt; si illud *nar vel ner* initio dictionis attendatur, quod lumen vel lucernam significat, illud autem *tek* videatur sumptum à *theca*, videbitur significari luminis vel lucernæ theca, quemadmodum etiam vult Elias in Thisbi. Sed forte et illa vox *nartek* pro quavis thecâ sumitur, seu pro eo omni quòd alterum includit et involvit, ut mirum non sit et chirothecam, et vaginam, et calceum, qui pedis theca est et involverum, significari. Porrò voce hebræâ *nahal* calceamentum significari notus est, quàm ut revocari debeat in dubium; ita enim veritè hic Hieronymus, ita Septuaginta, ita Pagninus, Mercerus, Forsterus, Tigurini, passim alii omnes cum Rabbini; alibi locis plus viginti veritè Hieronymus *calceamentum*, et Septuaginta toties *ἰσθητά*, nusquam aliter, nisi quòd Hieronymus semel Gen. 14, v. 25, *caligam* reddiderit, quæ etiam calceamenti genus est, et Septuaginta semel Isaia 20, v. 2, *συνδύαμα*, mirum speciem pro genere. Eadem Josephi

est opinio sive in hæc historia Ruth lib. 3 Antiq. cap. 11, ubi utitur voce *ἰσθητά*, quod est *calceamentum solvere*, sive lib. 4, cap. 8, ubi dùm Moyses legem explicat de defuncti semine suscitando vocat τὰ *ἰσθητά*. Addo nec posse nec debere sine temeritate alibi in Scripturâ pluribus locis hanc vocem aliter, quàm pro calceamento accipi, ut Exodi 3, v. 5, Deuter. 25, v. 9, 10; Josue 5, v. 15. Rursum an alibi corrigiæ, hebræicè *seroch*, quàm in calcis? at ubi fit mentio *nahal*, Gen. 14, v. 25, Isaia 5, v. 27, et corrigiæ hæc adscribitur. Denique an fortè alibi moris est chirothecas poni in pedibus? at rei illi per vocem *nahal* significatè non uno loco adscribitur quòd sit in pedibus, ut Exodi 3, v. 5, Ex. 12, v. 11, Deuter. 29, v. 5, Josue 5, v. 15, Josue 9, v. 15, et 5 Reg. 2, v. 5, Isaia 20, v. 2, Ezech. 24, v. 17, 25. Adde Isaia 11, v. 15, idem illud statuitur instrumentum ambulacionis; in Hebræo enim est: *Ambulare faciet in calceamentis, bannethalim*, quod Hieronymus dixit: *Ita ut transeat per eam calcanti*. Sic et Cant. 7, v. 1, gressus dicitur in calcamentis fieri: *Quàm pulchre sunt gressus tui (vel pedes tui) in calcamentis!* Hebræicè *bannethalim*, an fortè ad ambulandum vel gradiendum chirothecas pedibus adhibere?

HOC ERAT TESTIMONIUM CESSIONIS IN ISRAEL. Hoc est signum, argumentum, symbolum, ritus solemnissimus.

VERS. 8. — DIXIT ERGO PROPINQUO SUO BOOZ: TOLLE CALCEAMENTUM TUUM. In Hebræo, Chaldæo et Septuaginta habetur: *Dixit propinquus, seu redemptor ad Booz, quod videatur contrarium; neque in iisdem habetur illud: Tolle calceamentum tuum* (ea enim si dicta sunt non à propinquo Boozo, sed à Boozo propinquo dicta fuerint, sicut et Hieronymus in sua versione accommodat), sed *kenelach*, hoc est, *acquire, posside, compara tibi*, quæ significant rursum eamdem juris cessionem. Verùm non visum est id Hieronymo repetere quòd satis erat in præcedentibus expressum; maluit verò indicare solemnem illam juris cessionem factam esse annuente et ad id invitante Boozo. Unde et mox in Hebræo et Septuaginta subditur: *Et solvit calceamentum suum*. Quid autem eo calceamento fecerit, neque Hebræa, neque versio nostra explicat, Septuaginta perspicuè indicant, dùm addunt: *Et dedit ei*.

VERS. 9. — QUOD POSSEDERAM. Hoc est, hæc legitime possessionem adam. Sic et paulò post, v. seq.: *Et Ruth Moabitidem uxorem Ma-*

halon in conjugium sumperim, hoc est, legitime sumere aggrediar, peractis videlicet omnibus quae ad haec peragenda iuxta leges moresque patrios praemittenda erant.

Non desunt qui in hoc Booz et Ruth conjugio venientur quod culpant, praesertim quoddam ipse Moabitidem uxorem duxerit, cum à Deo lex lata esset Deuter. 25, v. 5: *Ammonites et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini*. Verum lex haec ad feminas non pertinet, sed ad viros, qui munerum, officiorum, dignitatum publicarum ceterorumque privilegiorum Israelitici populi futuri essent capaces, uti ad eum locum dictum est, eandemque privilegiorum immunitatem ad posterum, qui ejusdem cum patre gentis futuri erant, transmittent; at cum nati ex Israelitide et Moabitide feminâ Israelitici generis censerentur, quippe cum filii patris generis, non matris sequantur, nihil ex eo matrimonio incommodi nascebatur; tantum exigebatur, ut femina hujusmodi externa Judaicam religionem complecteretur, quod ita abunde et luculenter Ruth praestiterat, ut omnibus ejus probaretur, suscipereturque virtus.

OMNIA QUAE FECERUNT ELIMELECH, CHELION ET MAHALON. Mortuo Elimelech Chelion et Mahalon filii haereditas fuerunt: uno ex his mortuo, alter factus erat totius in solidum haeres, casu quo ex relicta vidua non suscitaretur semen: suscitare autem semen fuit fratris relicti, quocirca verisimile est eum, qui supervixit, sive is Mahalon fuerit, sive Chelion, utramque uxorem habuisse Ruth et Orphan; cumque posterior etiam sine liberis defunctus esset, haereditatem illam fuisse illius, qui sanguinis proximus esset, quoad proprietatem (aliâ enim nemo fuisseit cui dominium et proprietatem competisset), donec nasceretur filius, qui eo ipso quod ex vidua relicta susciperetur, fiebat haereditatis à defuncto relictae dominus; naturalis autem pater ex tunc incipiebat duntaxat esse honorum administrator, quo casu tamen ex eo matrimonio nulli liberi nascerentur, vel si qui natus erat, ante matrimonium et susceptos liberos decederet, nec erat aliis è liberis ejusdem matrimonii qui succederet, redibat dominium ad parentem naturalem, cui alii ex aliis uxoris suscepti liberi jure suo deinde succedere po-

terant extincto defuncti nomine et posteritate absque ulla spe deinceps ejusdem posteritatis suscitandae.

TRADENTE NOEMI. In Hebræo et Septuaginta, *de manu Noemi*, hoc est, ipsâ cum Ruth jus suum resignante.

VERS. 10. — UT SUSCITEM NOMEN DEFUNCTI IN HEREDITATE SUA. Quid illud sit, supra, v. 5, diximus. At, inquires, non id factum à Boozo; legis enim illius, quae suscitari semen et nomen defuncti volebat, mens erat ut natus primogenitus filius in genealogiâ recensendâ, et morali hominum aestimatione non patris naturalis, sed patris legalis filius diceretur, non secus atque si ab eo reipsâ viâ generationis prodiret, et hæc ratione ejus nomen ab interitu vindicaretur; at ubique passim in genealogiis, ut infra hoc cap. v. 21, et 1 Paralip. 2, v. 12, Matth. 1, v. 3, Lucae 3, v. 32, Obed non Mahalonis, sed Boozis filius scribitur. Respondeo verisimiliter id à Boozo initio curatum, et Obed initio vocatum filium Mahalonis, quemadmodum et indicat, v. 14, invaluisse tamen postea Boozis nomen, sive quoddam interitum, opibus, virtute, dignitate longè Mahalonis præcelleret, sive quod Dei providentia id effluerit, ut insignem in hoc facto ejus pietatem remuneraretur, idemque hæc ratione in Christi progenitoribus censeretur, praesertim cum satis esset in Christi genealogiâ naturales progenitores censeri, quam legales.

VOCABULUM, hoc est, ut ante, nomen; eadem enim hic vox, quae paulo ante in Hebræo et Septuaginta.

VERS. 11. — FACIAT DOMINUS HANC MULIEREM QUAE INGREDITUR DOMUM TUAM, SICUT RACHEL ET LIAM, QUAE AEDIFICAVERT DOMUM ISRAEL. Hisce verbis, benè precantur et ominentur novo huic conjugio, pariaque Ruthae appaerantur iis, quae Rachel et Lie obtigerant. Dicuntur autem hæc aedificasse domum Israel, hoc est, numerum, potestatem ei peperisse; id enim passim in Scripturâ significat aedificasse alicui domum. Quocirca et filius, *Israel*, matrem capere ut sit dativi casus, ut ipse dicantur aedificasse domum Israel, hoc est Jacob patriarchae; ita enim, neque aliter ea phrasîs in Scripturâ ponitur nisi cum dativo, Exodi 1, v. 21, et 1 Reg. 2, v. 55, et 2 Reg. 7, v. 27, et 3 Reg. 11, v. 58. Congerit rationes Serarius cur hæc præ relicta mulieribus hic nominatae, cur non et Sara et Rebecca, cur non et Bala et Zelpha; nempè hæc, uti Ruth, ultrâ ac sponte patriâ suâ cum Jacob exierant; eadem verecundè et modestè

sonâ à marito petierant, quod et fecit Ruth; à Sarâ et Rebecâ non Israelitæ soli, sed et dumtaxat propagati erant, et à Rachele et Liâ soli Israelitæ: et quamvis non à solâ Rachele et Liâ Israelitæ omnes essent propagati, sed etiam à Balâ et Zelphâ, tamen illæ præ his nominantur, quia hæc erant ancillæ, pauciorumque filiorum matres, illæ dominae; plurimumque matres. Adde verò et his ego, hæc præ cæteris nominari, primò quia Bethleemite omnes à Liâ erant oriundi, Racheles verò illustre sepulcrum à Jacob erectum in suburbano Bethleem eo quod dicitur à Bethleemitis viselatur. Secundo quia Rachel et Liâ non tantum quos ipse pepererant, sed etiam qui ex ancillis nati erant, suos filios adoptione quâdam suos reputabant, nimirum tanquam fructus ex re suâ frugiferâ natos, unde non Bala et Zelpha, sed Rachel et Liâ ancillarum filii tanquam matres nomina imponunt, Gen. 30, ut proinde Israelitæ omnes seu physice, seu morali aestimatione dici possint Rachelis et Liæ filii. Vide Gen. 30, v. 5, 6, 8, 11, 13, quocirca et liâ ancillarum filii pari jure cum cæteris hereditatem Jacobo promissam in sortium distributione nati sunt, cum aliâ ancillarum filii ab hereditate excluderentur. Tertio Rachel et Liâ præ aliis nominantur, quia ab his nobilissimæ maximæque illustres tribus prodierunt, à Rachele quidem tribus Ephraim, ex quâ fuit Josue, et regnum Israeliticum decem tribuum, tribus item Benjamin, ex quâ primus totius Israelis rex Saul, et in quâ tempore Jerusalem aedificatum fuit: à Liâ verò tribus Levi maximè illustris propter sacerdotiam et totius Leviticæ tribus dignitatem; tribus item Juda, in quâ sedes regia in monte Sion, à quâ David, Salomon cæterique omnes reges posterî, et ipse tandem Christus. Quod autem ante Liam Rachel nominetur, idèò factum, quod ipsa Israel patriarchæ fuerit charior.

UT SIT EXEMPLUM VIRTUTIS IN EPHRATA, ET HABEAT CELEBRE NOMEN IN BETHLEHEM. Ephrata et Bethlehem duo, ut aliâ dictum, ejusdem urbis sunt nomina. Hæc in versione nostrâ ad Ruth referri manifestum est; at si alios textus consulamus, aliò videntur referri. Hebræus textus habet per secundam personam: *Et fac virtutem in Ephratâ, et voca nomen in Bethlehem*, ut videtur adhortatio hæc vel fausta ominatio ad Booz referri. Consentiit Chaldaeus paraphrastes; item Tigrini, qui ita sententiam reddunt: *Et tu strenuè age in Ephratâ, et fas magni nominis in Bethlehem*. Consentiit etiam septuaginta interpretum versio in codice Regio; at in Romano et Basiliensi offertur sententia hæc per tertiam pluralem numerum, videturque ad Rachelem et Liam referri. *Et facerunt virtutem in Ephratâ*. Crediderim ego in Hebræo, quod visus est sensisse Hieronymus, vel esse enallagen personæ, ut secunda ponatur pro tertiâ, ut fit nonnunquam, et visus est hic etiam sensisse Pagninus, qui itidem vertit, *faciat*, vel, ut fit sæpè in hujusmodi acclamationibus et faustis ominationibus, à tertiâ per-

sonâ transiri ad secundam, licet ad eandem Ruth referatur.

VERS. 12. — FIATQUE DOMUS TUA SICUT DOMUS PHARES, QUAE THAMAR PEPEKIT JUDÆ, hoc est, ita illustris et numerosa fiat familia et posteritas tua, sicut familia Phares. Porro Phares potius quam cujuslibet ceterorum meminerunt, quia Phares Bethleemitarum communis progenitor erat; et quantum ex concubitu fornicario et incestuoso prodidisset, nulla tamen seu ex Judâ, seu ex aliâ quavis tribu familia nobilior, et, ut videtur numerosior familia Phares extitit; hæc enim ubique et in omnibus principatum gerit. Neque verò malè hic ominati sunt Bethleemite, cum postea eadem per Davidem, Salomonem, reges alios, Christum, multò illustrior extiterit.

QUAE TE DILIGIT. Ita legendum ut ad nurum referatur, non verò, qui te diligit, referendo ad puerum natum, et futurum tempus, ut habent codices inemendati, et legerunt Lyranus, Abulensis, Dionysius, Cardusianus. Liqueat ex Hebræo, in quo licet ex se relativum, *asher*, possit esse ambiguum, ad quem referatur, nurum an puerum, et verti debeat qui, vel quæ, ex verbo tamen adjuncto, quod est præteritum et feminini generis, satis liquere ad nurum referri, vertendumque, *quæ te dilexit*. Sic et Septuaginta à ἀγαπήσασα est. Maluit tamen Hieronymus, per presens reddere, ut indicaret eas loqui de amore præterito, qui etiamnum continuaretur et perseveraret. Sed et sequentia: *Et tibi melior est, quam si septem haberes filios*, necessario ad Ruth nurum referri debent, cum omnia in Hebræo sint feminini generis, *NTI, hi ipsa*, יְהוּדָה, bona. Sic et Septuaginta: *ἡ ἐστὶν ἀγαπῆς* etc. Quod autem nurus dicitur ipsi melior, sive plura ab eâ expectanda esse obsequia, quam si septem haberet filios, sive, ut in Hebræo est, *præ septem filiis*, idem valet ac si dicerent, præ multis filiis; septem enim in Scripturâ sæpè pro quavis multitudine indefinitâ ponitur.

VERS. 17. — VOCABERUNT NOMEN EJUS OBED. Alii ferè matres filii imponunt nomina, hic vicinè, quamquam hæc dici possint matri et avic legali nomine duntaxat, quo vocandus esset suggestisse. Et hoc ipsum disertè indicat Josephus. Porro rationem nominis cur is vocatus sit Obed Scriptura non insinuat: Obed idem est quod serviens seu ministrans; vicari itaque possit puer eo dictus nomine, quod matri et avic antea solatio et rebus necessariis destitutus omnem vix communitatem nascendo subministrasset ac subministraturus esset.

VERS. 19. — ESOK GENUIT ANAM. In Hebræo Ram dicitur tunc hic, tunc 1 Paralip. 2, ubi et in versione nostrâ Ram. Hieronymus hic secutus est Septuaginta, qui tunc hic, tunc ibi Aram vocant, quomodo et Matth. 1 et Lucae 3 habebat.

VERS. 21. — SALMON GENUIT BOOZ, BOOZ GENUIT OBED. Nullam hic interserendam esse generationem, quod aliqui faciunt, diximus supra, cap. 1, v. 4.